

מבט על, גיליון 281, 8 בספטמבר 2011

האם יש מנצח? עשור למתקפת הטרור בארצות הברית

יורם שוייצר

יום השנה העשירי למתקפת הטרור של ארגון אל-קאעדה בארצות הברית אמור להיות יום חג עבור הארגון ושותפיו ממחנה הג'יהאד העולמי. ניתן לשער כי אלו יבחרו לציין מועד זה בדברי תעמולה והתרברבות, כדי לבטא את הניצחון הגדול אותו נחלו, לשיטתם, על ארצות הברית, המעצמה העולמית, המייצגת עבורם קואליציה כושלת, מדכאת ומשפילה של העולם המוסלמי. מנגד, נשמעות מפי דוברים בכירים בארצות הברית הכרזות ודברי פרשנות על קיצו הקרוב של אל-קאעדה. הערכה זו נשענת על הצלחת ארצות הברית לחסל את הבכירים שבמפקדי הארגון ובראשם מנהיגו אוסאמה בן-לאדן ועל רצף ההתקוממויות בעולם הערבי, המהוות, בתפישת האמריקאים ופרשנים אחרים ברחבי העולם, הוכחה וביטוי לכישלון האידיאולוגיה הסלאפית והדרך האלימה אותה הציע אל-קאעדה כמזור למצוקות המוסלמים בעולם. לאור זאת, ראוי לבחון בקפידה את טענות שני הצדדים לניצחונם במערכה המתנהלת ביניהם בעשור האחרון, ולנסות להעריך לאן מיועדות פניה של המערכה בעשור הבא.

טענתו של אל-קאעדה לניצחון מתבססת על כמה גורמים: ראשית, המתקפה שיזם וביצע הארגון הביאה להסתבכותה של ארצות הברית בשתי מלחמות שעלו וממשיכות לעלות לה בדמים רבים, תרתי משמע - מעל לארבעת אלפים חיילים הרוגים, בנוסף לכשלושת אלפים קורבנות המתקפה בספטמבר 2001 וכשלושים אלף פצועים ממדינות הקואליציה במלחמות בעיראק ובאפגניסטן (מעבר לעשרות אלפי ההרוגים המקומיים במדינות בהן מתרחשת הלחימה), וכן עלות ההוצאות הצבאיות והביטחוניות, שנעה, על פי הערכות שונות, בין 3 ל-5 טריליון דולר - כל זאת מבלי להכריע את אל-קאעדה ושותפיו. שנית, הארגון הצליח לפגוע בדימויה הבלתי מנוצח של ארצות הברית, המעצמה היחידה והחזקה בעולם בעידן שלאחר תום המלחמה הקרה, הן בקרב אזרחי מדינות ידידותיות במערב, והן בקרב רבים בעולם המוסלמי, התופשים אותה כישות העוינת את דתם. שלישית, למרות המתקפה האינטנסיבית שמנהלות ארצות הברית ובעלי בריתה נגד הארגון, הוא הצליח לשרוד למעלה מעשרים שנה ובהם העשור שבא בעקבות מתקפת הטרור בארצות הברית, זאת תוך שימור יכולתו ההתקפית, המתבטאת בניסיונות פיגועים מצידו ומצד שותפיו במדינות שונות ברחבי העולם כולל במדינות המערב. רביעית, הארגון הצליח לייצר תודעה לאיומו הפוטנציאלי הכבד של הטרור ולתחושה של חוסר ביטחון במדינות שונות ברחבי העולם, ולהקשות ולעיתים אף לשבש את אורחות החיים של אזרחים רבים, בעיקר בענפי התעופה והתחבורה, בשל הכורח בסידורי ביטחון קפדניים במקומות ציבוריים.

מנגד, טענתם של בכירים בקרב הממשל האמריקאי, כי הארגון נמצא על סף חיסולו כארגון אפקטיבי נסמכת על כך שרבים ממפקדי אל-קאעדה הבכירים נעצרו או חוסלו במהלך העשור שחלף ובמיוחד בשנים האחרונות, זאת כתוצאה ממערכת הסיכול הממוקד שנוהלה מולו במקומות שונים בעולם ובעיקר בפקיסטאן. מדיניות הסיכול הממוקד הוכיחה את עצמה כאחד הכלים היעילים ביותר בלחימה נגד טרור. לו ארצות הברית הייתה מקדימה ונוקטת במדיניות זו באותה אינטנסיביות ודיוק לאורך מספר שנים, מיד לאחר מתקפת ה-11 בספטמבר, ולא מסיטה את משאביה ואת תשומת לבה לעבר הזירה העיראקית, יתכן שהישגיה במערכה נגד אל-קאעדה והג'יהאד העולמי היו אפקטיביים ומהירים יותר. גם ההתקוממויות במדינות שונות בעולם הערבי שבוצעו בדרך בלתי אלימה יחסית ובוודאי בניגוד מוחלט לדרך לה הטיף אל-קאעדה הביאו רבים להעריך, כי "האביב הערבי" מהווה מכת מוות לארגון ולאידאולוגיה שלו.

ארצות הברית ובעלות בריתה יכולות לציין בסיפוק את העובדה כי במהלך העשור האחרון מנעו מאל-קאעדה ושותפיו לממש את ניסיונותיהם לבצע פגועי טרור אסטרטגיים דוגמת ה-9/11 וכן את העובדה כי התהדק מאוד שיתוף הפעולה בין מדינות רבות, ולעיתים אף בין מדינות יריבות, בפעילות מנע נגד גורמי הג'יהאד העולמי, הן בצד המודיעיני מבצעי והן בתחומי ההסגרה, השיפוט והמניעה.

לקראת ראשיתו של העשור השני שאחרי המתקפה בארצות הברית ניצבים שני המחסות זה מול זה ונערכים להמשך ההתגוששות ביניהם. האתגר המרכזי העומד כיום בפני איימן אל-זוואהירי, מחליפו של בן-לאדן, הוא הצורך להבטיח את שרידות הארגון ואת לכידותו, ולשמר תחת מנהיגותו את מעמד הבכורה ממנו נהנה אל-קאעדה תחת קודמו, בקרב גורמי הג'יהאד העולמי. אל-זוואהירי עלול לנסות ולהשיג זאת באמצעות פיגועי ראוות נגד יעדים בולטים במערב, אם הדבר יעלה בידיו, ובניסיון לרתום לטובתו את הישגי ההתקוממויות שהתרחשו בעולם הערבי אשר הובילו לסילוק המשטרים הערביים העוינים במצרים, תוניסיה, וקרוב לוודאי גם בלוב ובתימן על מנת לבסס בהם תשתית ואזורי בסיס ולגייס קאדרים חדשים. אל-קאעדה צפוי להסתמך על מפקדיו הוותיקים שהצליחו לשרוד ועל דור של מפקדים חדש שהצטרף לשורותיו והוכשר ללחימה ולפעילות טרור במהלך לחימתו לצד הטאליבן באפגניסטן ובפקיסטן, ולהסתייע בשותפיו מקרב אל-קאעדה בחג'אז, אל-קאעדה במגרב, אל-קאעדה בעיראק והארגונים השותפים באפריקה ובאסיה, כדי להוכיח שמאבקם נמשך על אף הסתלקות מנהיגם המיתולוגי.

למרות הקולות האופטימיים הנשמעים לאחרונה מושינגטון, המאבק נגד אל-קאעדה ושותפיו לדרך הג'יהאד העולמי טרם הסתיים. תחושת הרווחה שליוותה את חיסולו של בן לאדן, האיש שסימל יותר מכל את איום הטרור הנשקף מאל-קאעדה ושותפיו, עלולה להתברר כמוקדמת מדי. הדרך להסרת האיום מצד אל-קאעדה ושותפיו טמונה ביכולתה של הקואליציה הבינלאומית שהתגבשה כדי לתת מענה לטרור הג'יהאד העולמי, להמשיך ללא לאות במסע השיטתי לחיסול שרשרת הפיקוד של אל-קאעדה, לנטרל באופן ממוקד את הנהגות הארגונים השותפים על ידי הממשלים במדינות בהן הם פועלים ולסכל ולעצור את הפעילים הזרים שאומנו על-ידם במדינות אליהם שוגרו. במקביל, עליה להתמודד ביתר יעילות עם המסר האלים והרצחני שהארגון הפיץ והנחיל לפעיליו, שותפיו ואוהדיו. רק שילוב הדוק בין מאבק מבצעי-מודיעיני לבין מאבק רעיוני נגד גורמי הג'יהאד העולמי, עשוי להוביל בסופו של דבר לכך שהנגע המתפשט הזה יודבר בטרם יחלוף עשור נוסף.